

Innst. S. nr. 337

(2008–2009)

Innstilling til Stortinget fra utenrikskomiteen

St.meld. nr. 42 (2008–2009)

Innstilling fra utenrikskomiteen om eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2008, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Stortingsmelding nr. 42 (2008-2009) følger i hovedsak samme format som fjorårets melding. Det gis informasjon om hva slags militære varer som er utført til hvilke land, verdien av eksporten fordelt på land og regioner, samt om forsvars-myndighetenes utførsel av eget materiell. Det gis videre informasjon om utførsel av håndvåpen fra Norge, formidling av forsvarsmateriell mellom tredjeland og om overføring av produksjonsrettigheter av forsvarsmateriell til utlandet. I tillegg gis det informasjon om avslag på lisenssøknader begrunnet i EUs kriterier for våpeneksport. For å bidra til enda større åpenhet er det i årets melding gitt ytterligere detaljer om hvilke varer som er eksportert og om lisenssøknader som ble avslått, samt om utførselen av sivile varer til militære sluttbrukere.

Regjeringen vil fortsatt løpende vurdere muligheter for å gi ytterligere innsyn i eksporten av forsvarsmateriell. Regjeringen vil fremover også videreføre praksisen med å konsultere og informere Stortinget om saker av særlig omfang og viktighet.

Den samlede verdien av eksporten i 2008 var om lag 4,2 mrd. kroner. Av dette utgjorde salg ca. 3,9 mrd. kroner. Tjenester, reparasjoner for utenlandske eiere og overføring av produksjonsrettigheter utgjorde ca. 272 mill. kroner. Eksporten av A-materiell økte med omlag 485 mill. kroner, mens eksporten av B-materiell økte med ca. 208 mill. kroner. Samti-

dig var det en tilbakegang på nær 40 pst. i verdien av tjenester og reparasjoner for utenlandske eiere.

Sammenlignet med 2007 var det i 2008 en økning i den totale eksportverdien av A-materiell med omlag 24 pst., og eksporten av B-materiell økte med ca. 18 pst.

I 2008 gikk 92 pst. av eksporten av A-materiell og 77 pst. av eksporten av B-materiell til NATO-landene, Sverige og Finland. Svingningene i eksporten av forsvarsmateriell fra et år til et annet skyldes bl.a. tidspunktet for når enkeltleveranser finner sted. Slike svingninger vil oppstå fra år til år.

Norge eksporterer forsvarsmateriell bare til bruk for myndigheter. Ved eksport til medlemsland i NATO, nordiske land eller til nærstående land som er godkjent som mottakere av forsvarsmateriell fra Norge, kreves dokumentasjon som godtgjør sluttbrukeren før lisens kan innvilges.

Eksporten av forsvarsmateriell mellom NATO-lands forsvarsmyndigheter bygger på en langsiktig utenriks, sikkerhets- og forsvarspolitik, hvor leveranser av materiell mellom partene er forankret i avtaler og mangeårig praksis. Det er således et etablert tillitsforhold om at disse mottakerne ikke videre selger materiell kjøpt fra Norge.

Ved eksport av forsvarsmateriell til land utenfor NATO og den nærstående landgruppen, kreves det dokumentasjon som bekrefter sluttbrukeren, opplyser hvor materiellet skal installeres og brukes, samt forsikrer at materiellet ikke skal videre selges uten norske myndigheters samtykke. Regjeringen vil videreføre denne politikken.

Når det gis tillatelse til salg av forsvarsmateriell vil spørsmålet om fremtidig vedlikehold, reparasjoner og leveranse av reservedeler inngå i totalvurderingen. Hensynet til norske leverandørers troverdighet som handelspartnere er også et forhold som myn-

dighetene må ta i betraktning når det gjelder å gi tilatelse til oppfølgingsleveranser.

De siste årene har det utviklet seg et nærmere samarbeid i internasjonale fora om bedre kontroll med konvensjonelle våpen, særlig håndvåpen og lette våpen. Dette er en utvikling Regjeringen støtter aktivt.

Norge arbeider aktivt innenfor relevante internasjonale fora for å oppnå enighet om et folkerettslig bindende instrument for merking og sporing av håndvåpen og ammunisjon. På bakgrunn av de humanitære lidelsene bruk av håndvåpen medfører har Regjeringen styrket innsatsen på dette området. I meldingen redegjøres det nærmere for dette arbeidet.

Norge gjennomfører relevante vedtak om våpenembargo fattet av FNs Sikkerhetsråd og i OSSE, uavhengig av om de har bindende eller ikke-bindende karakter. I praksis har Norge også sluttet seg til og etterlever EU-vedtak om våpenembargo. Dette er en politikk Regjeringen tar sikte på å videreføre.

Norge vil videreføre arbeidet for å styrke Wassenaar-samarbeidets retningslinjer når det gjelder kontrollen med konvensjonelle våpen og relevant høyteknologi. I tillegg vil et norsk initiativ om å styrke åpenheten om internasjonal våpenhandel bli aktivt fulgt opp fremover. Norge vil lede Wassenaars arbeidsgruppe for politiske spørsmål i 2010.

Meldingen redegjør også for Utenriksdepartementets oppgaver og saksbehandling av søknader om utførselstillatelse for både forsvarsmateriell og flerbruksvarer, herunder arbeidet med produktklassifisering, sluttbrukerkontroll, informasjonsvirksomhet og samarbeid med eksportørene.

Som ledd i å sikre gjennomføring av en forsvarlig og effektiv eksportkontroll leder Utenriksdepartementet et tverrinstitusjonelt samarbeid med Politiets sikkerhetstjeneste, Tollvesenet og Forsvaret. Målsettingen er at styrket planlegging, informasjonsutveksling og koordinering av de enkelte instansers aktiviteter skal bidra til å sikre både en effektiv kontroll og en best mulig ressursutnyttelse.

Teknologisk utvikling samt økende kompleksitet og kostnader forbundet med moderne forsvarsmateriell har gjennom de siste årene ført til store endringer i norsk forsvarindustri. Etersom forsvarsmateriell har blitt stadig dyrere å utvikle har bedriftene i økende grad måttet tilpasse seg ved å inngå samarbeid om utvikling og produksjon av nytt militært materiell, både nasjonalt og internasjonalt. Utviklingen i retning av større globalisering når det gjelder handelen med både forsvarsmateriell og flerbruksvarer vil fortsette å øke, noe som bl.a. vil innebære behov for tilpasninger også når det gjelder eksportkontrollen i fremtiden.

Regjeringen ønsker størst mulig innsyn i utførselen av forsvarsmateriell fra Norge. Som ledd i denne

målsettingen vil et sammendrag av stortingsmeldingen bli oversatt til engelsk.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, lederen Olav Akselsen, Vidar Bjørnstad, Marit Nybakk, Hill-Marta Solberg og Anette Trettebergstuen, fra Fremskrittspartiet, Morten Høglund, Siv Jensen og Øyvind Vaksdal, fra Høyre, Siri A. Meling og Erna Solberg, fra Sosialistisk Venstreparti, Ågot Valle, fra Kristelig Folkeparti, Dagfinn Høybråten, fra Senterpartiet, Åslaug Haga, og fra Venstre, Anne Margrethe Larsen, har merket seg at meldingen gjør rede for norsk eksportkontroll av våpen, ammunisjon og annet militært materiell og flerbruksvarer, omfanget av eksporten i 2008 av både av forsvarsmateriell og for tjenester og teknologi knyttet til disse produktene. Meldingen gir også informasjon om eksporten av flerbruksvarer for militært bruk.

Komiteen ser positivt på det arbeidet som er gjort de senere år for å sikre størst mulig innsyn i utførselen av forsvarsmateriell fra Norge og den åpenhet det etter hvert har blitt om eksporten av forsvarsmateriell.

Komiteen registrerer at meldingen i likhet med fjorårets melding også gir informasjon om eksport av sivile varer til militære sluttbrukere, samt om utførsel av beskyttelsesutstyr for bruk av humanitære organisasjoner i forbindelse med minerydding.

Komiteen merker seg at det gis informasjon om hva slags militære produkter som er utført til hvilket land, verdien av eksporten fordelt på land og regioner i tillegg til forsvarsmyndighetenes utførsel av eget materiell. Meldingen gir også informasjon om utførsel av håndvåpen fra Norge, formidling av forsvarsmateriell mellom tredjeland og om overføring av produksjonsrettigheter av forsvarsmateriell til utlandet.

Komiteen har videre merket seg at det også gis informasjon om avslag på lisenssøknader begrunnet i EUs kriterier for våpeneksport.

Komiteen ser positivt på Regjeringens løpende vurdering av mulighetene for å gi ytterligere innsyn i eksporten av forsvarsmateriell.

Komiteen har merket seg at den samlede verdien av eksporten i 2008 var på om lag 4,2 mrd. kroner hvorav salg utgjorde 3,9 mrd. kroner. Dette var totalt sett en økning i forhold til 2007 på om lag 17 pst. Komiteen er kjent med at verdien av eksporten varierer fra år til år, noe som bl.a. henger sammen med tidspunkt for når enkeltleveranser finner sted.

Komiteen er også kjent med at produksjon og eksport av forsvarsmateriell utgjør en betydelig verdiskaping i Norge og bidrar positivt til utvikling av teknologi som også kan brukes sivilt.

Komiteen har merket seg og er tilfreds med at Norge praktiserer et strengt eksportkontrollregelverk, og at hovedmottakerne av norsk forsvarsmateriell derfor er NATOs medlemsland, de nordiske landene og andre nærstående land.

Komiteen er kjent med at kontrollen med eksporten av forsvarsmateriell skal sikre at leveranser av konvensjonelle våpen og forsvarsmateriell skjer i tråd med norsk sikkerhetspolitikk og at eksportkontrollen av flerbruksvarer tar sikte på å hindre spredning av masseødelegelsesvåpen eller destabiliserende våpenleveranser og er utelukkende basert på kontrolltiltak som er samordnet innenfor rammen av internasjonalt samarbeid.

Komiteen er også kjent med at eksporten av forsvarsmateriell mellom NATO-lands forsvarsmyndigheter bygger på en langsiktig utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik, hvor leveranser av materiell mellom partene er forankret i avtaler og mangeårig praksis, og at det således er etablert et tillitsforhold om at disse mottakerne ikke videreselger materiell kjøpt fra Norge. Komiteen merker seg også at forsvarsmateriell kun eksporteres til bruk av myndigheter, og at lisens for eksport til medlemsland i NATO, nordiske land eller andre nærstående land som er godkjent som mottakere, kun gis til dersom det dokumenteres hvem som er sluttbruker.

Komiteen er tilfreds med det arbeidet som fortløpende gjøres av Utenriksdepartementet for å sikre et tidsmessig og effektivt regelverk. Komiteen er kjent med ønske fra flere hold om å innføre bedre parlamentarisk kontroll med våpeneksporten, og der den svenske modellen med mer direkte kontroll blir nevnt som et mulig alternativ. Komiteen vil be om at Utenriksdepartementet i sitt løpende arbeid med å forbedre eksportkontrollregelverket også tar dette med i vurderingen.

Komiteen vil i likhet med Regjeringen utrykke støtte til utviklingen av et nærmere samarbeid i internasjonale fora for å få til bedre kontroll med konvensjonelle våpen, særlig håndvåpen og lette våpen og tilhørende ammunisjon. Arbeidet innenfor relevante internasjonale fora for å oppnå enighet om et folkerettslig bindende instrument for merking og sporing av håndvåpen er etter komiteens mening svært viktig på bakgrunn av de lidelser bruk av håndvåpen medfører.

Komiteen har merket seg at meldingen gir en grundig redegjørelse om de multilaterale eksportkontrollregimene, der man har utarbeidet egne ekspertfora for håndhevelse, kontroll og informasjonsutveksling.

Komiteen registrerer at det økte internasjonale fokus på spredningstrusler, bl.a. til terrorister, har ledet til økte forventninger til de enkelte lands evner til å gjennomføre effektiv eksportkontroll og at innføringen av nye kontrolltiltak, teknologiutvikling, samt omfanget av informasjon om oppkjøpsaktiviteter stiller betydelige krav til kontroll og lisensieringsapparatet. Komiteen vil derfor understreke at man til enhver tid må stille til disposisjon både kapasitet og kompetanse som er nødvendig for å forebygge brudd på eksportkontrollregelverket og for å sikre en forsvarlig behandling av lisenssøknader.

Komiteen viser til at det i vurderingen av en søknad om eksportlisens stilles strenge krav til situasjonen på menneskerettighetsområdet i det aktuelle mottakerland. Det er viktig å styrke menneskerettighetene og den internasjonale humanitærrettens stilling i eksportkontrollen. Komiteen har med tilfredshet merket seg at hensynet til menneskerettigheter nå er presisert i retningslinjene. Komiteen viser til at Norge eksporterer forsvarsmateriell til bl.a. Saudi-Arabia, et land som ifølge menneskerettighetsorganisasjoner har mange og grove brudd på menneskerettighetene. Komiteen vil videre vise til at det følgelig ikke er åpnet for eksport av A-materiell til Saudi-Arabia. Komiteen vil understreke at det i vurderingen av søknader om eksportlisens må stilles reelle krav til situasjonen på menneskerettighetsområdet i mottakerland.

Komiteen viser til at flere organisasjoner har tatt til orde for en bedre kontroll med sluttbruken av norskeksportert forsvarsmateriell, bl.a. ved hjelp av obligatorisk sluttbrukererklæring. Komiteen viser til at det allerede i 1959 ble besluttet at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig. Komiteen ber om at det vurderes tiltak som sikrer at norske våpen eller forsvarsmateriell ikke kommer på avveie. Komiteen viser for øvrig til behandlingen av St.meld. nr. 29 (2007–2008), jf. Innst. S. nr. 28 (2008–2009).

Komiteens medlemmer fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre viser til at meldingen er kommet så sent at det ikke har vært tid til å gjennomføre en høring hvis saken skulle behandles før sommeren. Disse medlemmer viser til at det fra det sivile samfunn er et sterkt ønske om å kunne gi høringsinnspill, slik det også har vært mulighet for tidligere ved at komiteens sluttbehandling av meldingen er skjøvet over sommeren.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Venstre mener høringsrunden er et verdifullt bidrag til belysning av saken og har derfor foreslått at saken blir utsatt.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og råer Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

St.meld. nr. 42 (2008–2009) – Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2008, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid – vedlegges protokollen.

Oslo, i utenrikskomiteen, den 10. juni 2009

Olav Akselsen
leder

Øyvind Vaksdal
ordfører